

Економіка

УДК 657.6:338.43:004

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18769311>

Механізми функціонування та розвитку ринку енергоресурсів України

Богдан-Петро Олегович Кошовий

д.е.н., доцент, доцент кафедри демографії, трудових відносин і соціальної
політики

ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»

<https://orcid.org/0000-0001-8550-0028>

Прийнято: 11.09.2025 | Опубліковано: 30.09.2025

Анотація. У статті здійснено комплексний науково-аналітичний огляд механізмів функціонування та розвитку ринку енергоресурсів України як багаторівневої системи економічних відносин, що охоплює виробництво, транспортування, торгівлю й споживання електроенергії, природного газу та інших енергоносіїв. Уточнено понятійний апарат дослідження, розкрито зміст категорій «ринок енергоресурсів», «механізми функціонування ринку», «трейдер» і показано відмінності трейдерської діяльності від постачання кінцевим споживачам. Обґрунтовано значення системного підходу до реформування енергетичного сектору, який передбачає узгодження технічних, економічних і нормативно-управлінських рішень, а також використання інструментів моделювання для прогнозування сценаріїв розвитку та реагування на кризові виклики. Проаналізовано інституційну архітектуру енергоринку України, сформовану в межах євроінтеграційних зобов'язань: нормативну основу лібералізації газового та електроенергетичного ринків, процеси анбандлінгу, роль НКРЕКП та операторів інфраструктури. Окрему увагу приділено функціонуванню сегментів електроенергетичного ринку (двосторонні

договори, РДН/ВДР, балансуєчий ринок, допоміжні послуги, роздрібний сегмент) і механізмам газового ринку, зокрема біржовій торгівлі, імпортом маршрутам та використанню підземних сховищ як елементу хабової інфраструктури. Виявлено ключові дисбаланси ринку, пов'язані з адміністративними ціновими обмеженнями, перехресним субсидіюванням і недостатнім розвитком довгострокових інструментів хеджування ризиків. Показано, що воєнні загрози зумовили посилення державного втручання й одночасно актуалізували потребу в підвищенні прозорості (наближення до вимог REMIT), стійкості та децентралізації енергосистеми. Обґрунтовано перспективні напрями розвитку ринку, пов'язані з поглибленням інтеграції до енергетичного простору ЄС, лібералізацією та вдосконаленням регуляторних інструментів, розвитком строкових сегментів і «зеленою» трансформацією енергетики.

Ключові слова: ринок енергоресурсів, електроенергетичний ринок, ринок природного газу, трейдери, державне регулювання, євроінтеграція.

Mechanisms of functioning and development of the energy market of Ukraine

Bohdan-Petro Koshovyi

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor

Department of Demography, Labour Relations and Social Policy

Lviv University of Business and Law

<https://orcid.org/0000-0001-8550-0028>

Abstract. The article provides a comprehensive scientific and analytical review of the mechanisms of functioning and development of Ukraine's energy resources market as a multi-level system of economic relations that covers the production, transmission, trade, and consumption of electricity, natural gas, and other energy carriers. The study clarifies the conceptual framework by defining the notions of the

“energy resources market,” “market functioning mechanisms,” and “trader,” and by demonstrating how trading differs from supply to final consumers. The paper substantiates the importance of a systems approach to reforming the energy sector, which requires coordination of technical, economic, and regulatory–governance decisions, as well as the use of modeling tools to forecast development trajectories and assess crisis-response scenarios. The institutional architecture of Ukraine’s energy market, shaped by European integration commitments, is examined with attention to the legal foundations of gas and electricity market liberalization, unbundling processes, and the roles of the national regulator (NEURC) and key infrastructure operators. Particular focus is placed on the structure and operation of electricity market segments (bilateral contracts, day-ahead and intraday markets, balancing market, ancillary services, and retail), along with the mechanisms of the gas market, including exchange-based trading, import routes, and the use of underground gas storage as a hub-related infrastructure element. The analysis identifies core market imbalances associated with administrative price caps, cross-subsidization, and the insufficient development of long-term instruments for risk hedging. It is shown that wartime threats have intensified state intervention while simultaneously increasing the relevance of transparency requirements (approximation to REMIT-like standards), resilience, and decentralization of the energy system. The paper justifies priority directions for further market development, including deeper integration into the EU energy space, gradual liberalization and improvement of regulatory instruments, expansion of forward and other long-term market segments, and the “green” transformation of the energy sector.

Keywords: energy resources market; electricity market; natural gas market; traders; state regulation; European integration.

Постановка проблеми/ Ринок енергоресурсів України формується як багаторівнева система, що об’єднує процеси виробництва, транспортування, торгівлі та споживання різних видів енергоносіїв (електроенергії, природного газу, нафти, вугілля тощо). Ефективний розвиток і стабільне функціонування

ринку мають критичне значення для економічної стійкості держави та належного рівня її енергетичної безпеки. Застосування системного підходу до реформування енергетичного сектору відкриває для країни значні перспективи – від економічного зростання та припливу інвестицій до зниження енергоємності ВВП й зменшення залежності від зовнішніх джерел енергії [1]. Водночас інституційна архітектура ринку, механізми його регулювання та взаємодія учасників (виробників, постачальників, трейдерів тощо) мають бути організовані таким чином, щоб забезпечувати прозорість, конкуренцію і надійність енергопостачання. У сучасному контексті України ці процеси відбуваються під впливом трансформаційних чинників – зокрема, впровадження європейських ринкових норм, викликів воєнного часу та євроінтеграційних зобов'язань держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика функціонування та розвитку ринку енергоресурсів України привертає дедалі більшу увагу дослідників, що зумовлено як масштабністю реформ, так і безпрецедентними викликами воєнного часу.

Системне бачення ролі енергетичного сектору в економічному розвитку обґрунтовано у роботі Омельченка В., який розглядає енергетику як драйвер економічного зростання та наголошує на необхідності комплексного підходу до реформ, що поєднує інвестиційну привабливість із зниженням енергоємності ВВП [1]. Глобальні аспекти регулювання енергетичних ринків досліджує Когут-Ференс О., аналізуючи інструменти й механізми ціноутворення, балансування та забезпечення надійності постачання на світовому рівні [3].

Питання енергетичної безпеки в умовах російсько-української війни розглядають Ксендзук В. та Покотило М., які оцінюють наслідки воєнних дій для енергетичного сектору та прогнозують трансформацію ринку з урахуванням необхідності підвищення стійкості системи [21]. Цю проблематику доповнюють Лісовий А. та Андрух О., які досліджують виклики війни для енергетичної безпеки України та перспективи відновлення економічного потенціалу галузі

[25]. На міжнародному рівні Zaniwicz M. та Moiseienko D. характеризують енергетичний сектор України як ключове поле битви у війні з Росією, аналізуючи масштаби руйнувань і роль міжнародної допомоги у відновленні потужностей [8].

Інституційні аспекти лібералізації енергоринку досліджує Шведкий В., який аналізує тенденції розвитку підприємств-постачальників енергоресурсів в умовах переходу до конкурентної моделі, фіксуючи як здобутки, так і незавершеність реформ [26]. Відповідність українського ринку електроенергії європейській моделі оцінюють Osińska M., Kyzym M., Khaustova V., Ilyash O. та Salashenko T., характеризуючи його як квазіконкурентний з огляду на збереження адміністративних обмежень і високу концентрацію власності [12]. Проблеми помилкового регулювання, що загрожують електроенергетичному сектору, розкриває Prokip A., акцентуючи увагу на деструктивному впливі адміністративних цінових стель і перехресного субсидіювання [9].

Ринкові механізми торгівлі електроенергією досліджують Мотайло М., Мороз О., Мірошник О. та Павлов А., які оптимізують режими роботи систем зберігання енергії на основі аналізу цінових сигналів українського ринку електроенергії [11]. Диверсифікацію газозабезпечення як елемент сталого розвитку аналізують Дзьоба О. та Гараздюк В., обґрунтовуючи необхідність багатоканальних маршрутів постачання та розвитку хабової інфраструктури [24]. Вплив світового ринку нафтопродуктів на національну енергоресурсну політику та економіку України розглядають Донець Д. та Прийма Л. [22].

Напрямок «зеленої» трансформації представлено у роботах Кубатка О., Калініченко Л., Треус А., Лінь Д. та Міщенко Я., які досліджують альтернативну енергетику як чинник енергетичної стійкості країни [27], а також Задорожнього Ю. та Задорожнього Б., які аналізують правові виклики гармонізації законодавства України із Зеленою угодою ЄС [19]. Концептуальні засади розбудови підприємств енергосервісного ринку як нового елемента ринкової інфраструктури обґрунтовує Брич Б. [23]. Євроінтеграційний вимір енергетичної

політики розкривають Сингаєвська Д. та Дем'янчук О., аналізуючи місце України в європейській енергетичній системі з позицій сек'юритизації [15], та Беяневич О., яка досліджує застосування положень Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [16].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

Проведений аналіз засвідчує, що дослідники розглядають окремі аспекти функціонування енергоринку – регуляторну архітектуру, безпекові виклики, ціноутворення, лібералізацію окремих сегментів, – проте поза увагою залишається цілісний аналіз механізмів функціонування ринку енергоресурсів як єдиної системи, що охоплює взаємодію електроенергетичного та газового сегментів, роль трейдерів як сполучної ланки ліквідності, дисбаланси, породжені одночасним існуванням ринкових інститутів і адміністративного втручання, а також визначення пріоритетних напрямів розвитку в умовах подвійного тиску – воєнних загроз і євроінтеграційних зобов'язань.

Формулювання цілей статті. Мета статті – здійснити науково-аналітичний огляд механізмів функціонування та розвитку ринку енергоресурсів України шляхом уточнення понятійного апарату й розмежування суміжних термінів, аналізу інституційної структури та регуляторної архітектури ринку, визначення ролі ключових учасників (зокрема трейдерів) у формуванні конкурентного ціноутворення, ліквідності та балансуванні попиту і пропозиції, а також окреслення актуальних викликів і пріоритетних напрямів розвитку ринку в умовах воєнного часу та євроінтеграції, включно з поглибленням інтеграції до енергетичного простору ЄС і посиленням енергетичної стійкості держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок енергоресурсів – це сукупність економічних відносин і механізмів, через які здійснюється обіг енергоносіїв (енергетичних ресурсів) від виробників до споживачів. До енергоносіїв зазвичай відносять природний газ, нафту і нафтопродукти, вугілля, електроенергію, теплову енергію, а також альтернативні джерела (біопаливо, відновлювану енергію тощо). Ринок енергоресурсів України історично

розвивався від монополізованої моделі до конкурентної: у 90-х роках існувала система єдиного покупця (державне підприємство «Енергоринок»), тоді як нині законодавство передбачає мультисегментний конкурентний ринок електроенергії (двосторонні договори, ринок «на добу наперед», внутрішньодобовий, балансуючий та ін.) і відкритий ринок природного газу [2]. Механізми функціонування ринку – це правила, інструменти та процеси, за допомогою яких здійснюється купівля-продаж енергоресурсів, формування цін, балансування попиту й пропозиції, забезпечення надійності постачання. До таких механізмів належать біржова торгівля, аукціони та біржові сегменти, система тарифів і цінових індикаторів, договори на різних часових горизонтах (довгострокові контракти, спотові угоди, форварди тощо), а також системи оперативного диспетчерського керування енергосистемою [3].

Ключовим учасником сучасного енергоринку є трейдер – комерційний посередник, що здійснює операції купівлі та продажу енергоресурсів з метою перепродажу. Згідно із Законом України «Про ринок електричної енергії», трейдером називається суб'єкт господарювання, який купує електроенергію виключно для її перепродажу і не постачає кінцевим споживачам [4]. Аналогічно і на газовому ринку функціонують газові трейдери, що не обов'язково є виробниками чи кінцевими постачальниками, але оперують ресурсом на оптовому ринку або здійснюють імпортно-експортні операції. Трейдери відіграють важливу роль у підвищенні ліквідності ринку, забезпеченні конкурентного ціноутворення та покращенні балансування попиту і пропозиції – їхня присутність сприяє обмеженню різких коливань цін і формуванню ринкових цінових сигналів [2]. Від постачальників трейдери відрізняються тим, що не мають договірних відносин із кінцевими споживачами, а перепродають ресурс іншим учасникам ринку (наприклад, незалежним постачальникам, великим споживачам або іншим трейдерам).

Системний підхід до розвитку ринку енергоресурсів передбачає цілісне бачення всіх взаємозв'язків у енергосистемі та ринковому середовищі –

технічних, економічних, нормативно-управлінських. Такий підхід означає, що реформи і рішення мають враховувати інституційну складову, інфраструктурні обмеження, поведінку всіх груп учасників ринку та довгострокові наслідки. Зокрема, лише системні перетворення енергетичного сектору дозволяють досягти одночасно зростання економіки, притоку інвестицій, зниження імпоротної залежності та енергоємності економіки. На практиці системність означає координацію енергетичної, ринкової та управлінської політик: наприклад, узгодження тарифного регулювання з потребами інвестицій в мережі, поєднання ринкових принципів з механізмами державного контролю за критичними процесами (моніторинг маніпуляцій, антикризове управління тощо), міжсекторний підхід (інтеграція електроенергетичного і газового ринків у частині взаємозамінності ресурсів, балансування і т.д.). У рамках такого підходу застосовуються і засоби моделювання – математичні моделі енергосистеми та ринку, що дозволяють прогнозувати розвиток, оцінювати сценарії інтеграції нових потужностей чи реагування на кризи. Наприклад, розроблені оптимізаційні моделі української електроенергетичної системи здійснюють щогодинний розрахунок оптимального завантаження генеруючих потужностей і передачі електроенергії, допомагаючи визначити, які саме типи електростанцій та мережевих рішень потрібні в кожному регіоні [5]. Таким чином, чітке дефінювання понять і методологічна системність є підґрунтям для аналізу механізмів роботи енергоринку України.

Сучасна інституційна структура енергоринку України формувалася під впливом зобов'язань щодо інтеграції з європейським енергетичним простором та необхідності демонополізації галузі. Після 2014 року, у відповідь на зовнішні виклики, Україна розробила першу всеосяжну законодавчу базу для конкурентних ринків газу та електроенергії, узгоджену з правом ЄС. Було прийнято ключові закони – «Про ринок природного газу» (2015 р.) [6] та «Про ринок електричної енергії» (2017 р.) [7], що впровадили норми Третього енергопакету ЄС (розділення видів діяльності, недискримінаційний доступ до

мереж, створення незалежного регулятора тощо) [2]. Згідно з цими реформами, відбулася анбандлінг – відокремлення діяльності з транспортування і розподілу від функцій генерації та постачання. Було утворено незалежного оператора газотранспортної системи (ТОВ «ОГТСУ», відокремленого від НАК «Нафтогаз України») та оператора системи передачі електроенергії (НЕК «Укренерго»), запроваджено нову модель електроенергетичного ринку з ліквідацією посередника-«єдиного покупця» в особі ДП «Енергоринок».

Регуляторна архітектура ринку представлена, передусім, національним регулятором – НКРЕКП (Національною комісією, що здійснює держрегулювання у сферах енергетики та комунальних послуг). НКРЕКП відповідає за ліцензування діяльності учасників ринку, встановлення тарифів на мережеві послуги, затвердження правил ринку та моніторинг його функціонування. Відповідно до європейських підходів, незалежність регулятора була законодавчо посилена після 2017 р., хоча практичне забезпечення його автономності ще лишається викликом [8]. Іншими ключовими інститутами є оператори інфраструктури: НЕК «Укренерго» – оператор передачі, який відповідає також за диспетчеризацію Об'єднаної енергосистеми та організацію балансуючого ринку; оператори систем розподілу (обленерго) – забезпечують доставку електроенергії споживачам і приєднання; Оператор ринку – державне підприємство, що організовує торги на ринку «на добу наперед» та внутрішньодобовому ринку електроенергії. На газовому ринку подібну роль біржового хабу відіграє Українська енергетична біржа (УЕБ), де проводяться торги ресурсом. Крім того, в газовому секторі працює АТ «Укртрансгаз» (оператор підземних сховищ газу) та численні газорозподільні компанії (облгази). Відносини між учасниками ринку регламентуються нормативно – діють Кодекси систем передачі та розподілу, Правила ринку, Кодекс ГТС, що встановлюють стандарти приєднання, балансування і взаєморозрахунків.

Впровадження нової моделі ринку електроенергії мало на меті наблизити Україну до пан'європейської моделі конкурентного ринку. Зокрема, передбачено

шість основних сегментів ринку: двосторонні договори, ринок «на добу наперед», внутрішньодобовий, балансуючий ринок, ринок допоміжних послуг та роздрібний ринок. Законодавчо додано нову категорію учасників – трейдерів, про яких йшлося вище. Для забезпечення суспільних інтересів була запроваджена система спеціальних обов'язків (PSO) – покладання на визначені компанії обов'язку продавати або закуповувати енергію за регульованими умовами (наприклад, «Гарантований покупець» зобов'язаний купувати всю електроенергію з ВДЕ за «зеленим» тарифом, а державні генерації – постачати електроенергію населенню за пільговою ціною) [2]. Встановлено, що такі спеціальні обов'язки мають бути чітко визначені, прозорі, недискримінаційні та тимчасові, відповідно до практики ЄС.

Разом із тим, неповна реалізація ринкових принципів призвела до деяких дисбалансів. Впродовж десятиліть в Україні панувала політика стримування цін: перехресне субсидювання населення за рахунок державних енергокомпаній та адміністративне обмеження тарифів гальмували реформи [9]. Запровадження з 2019 року популістського ручного регулювання нової моделі ринку електроенергії через жорсткі цінові обмеження на оптовому сегменті та утримання фіксованих низьких тарифів для населення спричинило хронічне накопичення заборгованості, унаслідок чого виробники й постачальники почали формувати нові борги вже на старті реформи, а криза неплатежів особливо болісно вдарила по сектору відновлюваної енергетики. Ситуацію ускладнила практика покладання основного тягаря субсидування населення на державні компанії «Енергоатом» і «Укргідроенерго», доходи яких були обмежені ціновими «стелями» та втратою частини генерації (зокрема, втрата Запорізької АЕС з весни 2022 р. тимчасово позбавила «Енергоатом» ~40% потужностей) [9]. У підсумку, попри декларовану незалежність регулятора, ринок продовжував де-факто регулюватися вручну, що суперечить європейським принципам і стримує конкуренцію.

На тлі цих проблем держава посилює систему контролю та прозорості ринку. У 2023–2024 рр. НКРЕКП запровадила вимоги, подібні до європейського регламенту REMIT, для запобігання зловживанням на оптових енергетичних ринках. Зокрема, українські учасники оптового ринку зобов'язані публікувати інсайдерську інформацію (дані про заплановані ремонти, аварії, значні зміни, що можуть вплинути на ціни) на спеціалізованих платформах, включених до реєстру НКРЕКП [10]. Також впроваджено обов'язкове звітування про укладені угоди з енергетичними продуктами (стандартні контракти – не пізніше наступного дня, нестандартні – до місяця, окремі внутрішньогрупові операції – на запит). Регулятор отримав повноваження контролювати та штрафувати за маніпуляції на ринку. Важливо, що навіть під час дії воєнного стану більшість вимог щодо прозорості зберігаються, хоча деякі аспекти звітності тимчасово спрощені. Отже, інституційна архітектура українського енергоринку нині являє собою гібрид ринкових і регуляторних механізмів: з одного боку, діють ринкові інститути і правила, імplementовані з європейського права, з іншого – держава через регулятора та нормативні акти продовжує відігравати помітну роль у забезпеченні стабільності та захисті споживачів.

Механізми функціонування ринку енергоресурсів України можна проаналізувати на прикладі двох ключових сегментів – електроенергетичного та газового ринків. Електроенергетичний ринок працює за багатосегментною моделлю. На довгостроковому горизонті укладаються двосторонні договори між виробниками й постачальниками або великими споживачами. На короткострокових сегментах – ринку «на добу наперед» (РДН) та внутрішньодобовому (ВДР) – здійснюється централізована торгівля електроенергією на наступну добу чи впродовж доби з метою покриття відхилень [11]. Такі сегменти забезпечують основне цінове орієнтування для ринку. Операції балансування виконуються на балансуєчому ринку – оператор системи передачі (НЕК «Укренерго») купує у генераций чи споживачів регулювання для моментального підтримання балансу попиту і пропозиції в

системі [2]. Допоміжні послуги (резерви потужності, частотне регулювання тощо) закупаються для підтримки надійної роботи мереж. Нарешті, на роздрібному ринку постачальники продають електроенергію кінцевим споживачам за вільними або регульованими цінами (для населення діє механізм PSO – фіксовані тарифи, компенсовані державою).

У цих процесах трейдери електроенергії беруть участь переважно на оптових сегментах. Вони можуть купувати електроенергію на РДН чи ВДР, укладати двосторонні угоди з іншими учасниками і перепродавати ресурс, заробляючи на різниці цін чи на арбітражі між ринками. У конкурентній моделі трейдери виконують корисну функцію вирівнювання цін між різними часовими інтервалами та географічними зонами, підвищуючи загальну ефективність ринку. Зокрема, очікується, що присутність трейдерів обмежуватиме значні цінові коливання та сприятиме ліквідності [2]. В Україні після запуску нового ринку з'явилося понад 200 ліцензованих трейдерів електроенергії, включно з дочірніми структурами європейських енергетичних компаній, що посилює інтеграцію з зовнішніми ринками. Разом з тим, через збереження адміністративних обмежень (цінові капи, спецобов'язки) й домінування декількох великих гравців, український ринок електроенергії досі характеризують як квазіконкурентний [12] – конкуренція формально присутня, але реальні ринкові сигнали спотворені регулюванням та концентрацією власності. Експерти відзначають, що з моменту відкриття у 2019 р. ринок перебуває під сильним регуляторним контролем: законодавча база нестабільна, оптові ціни обмежені прайс-кепами, ринкова влада окремих груп не подолана [5]. За цих умов діяльність трейдерів також ускладнена, адже можливості отримання маржі обмежуються штучними стелями цін і низькою активністю довгострокового сегмента. Відсутність розвиненого форвардного сегмента та похідних фінансових інструментів обмежує можливості учасників ефективно хеджувати цінові ризики й здійснювати перспективне планування, причому регулятор також визнає наявність відповідного виклику та наголошує на

необхідності впровадження механізмів довгострокового прогнозування, насамперед розвитку торгівлі форвардними контрактами, що сприятиме підвищенню передбачуваності й стабільності функціонування ринку [13]. Наразі ж короткостроковий ринок лишається домінуючим, а довгострокові угоди укладаються недостатньо активно, що робить систему вразливою до цінових шоків.

На ринку природного газу України механізми функціонування за останні роки суттєво змінилися в напрямі лібералізації та інтеграції з Європою. З 2015 р. Україна повністю відкрила внутрішній газовий ринок для конкуренції, скасувавши монополію «Нафтогазу» на постачання: тепер будь-яка компанія-ліцензіат може імпортувати або закуповувати газ і пропонувати його споживачам. Важливим здобутком енергобезпеки стало припинення з 2015 р. прямих закупівель газу у «Газпрому» та перехід на імпорт з європейського напрямку за рахунок реверсних поставок [8]. Такі кроки позбавили РФ важеля тиску у вигляді газового шантажу та сприяло диверсифікації джерел: зокрема, Україні вдалося отримувати газ з ринків ЄС через Словаччину, Польщу, Угорщину, а останнім часом – і через трансбалканський маршрут з доступом до LNG-терміналів Греції [14]. Україна фактично стала повноцінною країною-імпортером газу і, ймовірно, залишатиметься нею щонайменше у найближчі п'ять років, оскільки внутрішнього видобутку недостатньо для покриття попиту. За таких умов стратегічно важливими є стабільна робота газотранспортної системи та доступність імпортних маршрутів, адже саме вони визначають здатність країни пройти пікові навантаження холодних сезонів.

Розвиток ринкових механізмів у газовому секторі включає функціонування біржових торгів. На УЕБ регулярно проводяться аукціони з продажу ресурсів: як власного видобутку (публічні спецторги для приватних видобувних компаній), так і імпортованого газу. Ціноутворення дедалі більше прив'язується до європейських хабів (наприклад, голландського TTF), що робить внутрішні ціни ринково обґрунтованими. Відколи держава скасувала режим ПСО на газ для

більшості споживачів (крім населення та уразливих категорій), ринкові ціни на газ визначаються співвідношенням попиту і пропозиції. У цьому процесі ключову роль відіграють газові трейдери – як українські, так і міжнародні. Асоціація газових трейдерів України об'єднує десятки компаній, що імпортують та продають газ на внутрішньому ринку. Президент Асоціації Андрій Мизовець відзначає два критичні кроки для подальшого розвитку цього ринку: перехід на облік газу в енергетичних одиницях (кВт·год замість м³) для сумісності з європейськими практиками та запровадження оперативного і гнучкого валютного та митного регулювання [14]. Адже нині бар'єри на кордоні – тривалі процедури митного оформлення, жорсткі валютні обмеження – у періоди цінової волатильності можуть завдавати трейдерам суттєвих збитків і навіть підривати енергетичну безпеку.

Окремо варто відзначити механізм використання українських підземних газових сховищ (ПСГ) як елемент ринкової інфраструктури. Україна володіє найбільшими в Європі ПСГ (~31 млрд м³ активного об'єму), що дозволяють зберігати значні запаси газу та здійснювати сезонне вирівнювання навантаження [14]. Після відкриття ринку іноземні трейдери отримали можливість закачувати газ до українських сховищ у режимі «митний склад», тобто без розмитнення, з подальшим реекспортом або продажем всередині країни. Такий механізм перетворює Україну на своєрідний газовий хаб Східної Європи, що особливо актуально після початку повномасштабної війни: європейські контрагенти стали активніше використовувати вільні потужності українських ПСГ, оскільки в ЄС спостерігається дефіцит сховищ. Таким чином, ринкові механізми газового сегменту еволюціонують у напрямі більшої інтеграції з європейськими ринками, а трейдери є провідниками цієї інтеграції, забезпечуючи транскордонну торгівлю та наповнення сховищ.

Слід підкреслити, що діяльність трейдерів на українських енергоринках набуває дедалі більшого значення. В електроенергетиці вони сприяють вирівнюванню дисбалансів та ціновій стабільності, тоді як у газовому секторі

трейдери фактично забезпечують наявність ресурсу в країні, особливо в опалювальні піки. Умовою для їх ефективної роботи є мінімізація зайвих регуляторних бар'єрів і впровадження сучасних фінансових інструментів ринку. Без цього важко досягти повноцінної конкуренції та гнучкості, необхідних для стійкого розвитку енергетичної системи.

Поточний етап розвитку ринку енергоресурсів України відбувається під потужним впливом двох груп чинників: викликів, спричинених війною з Росією, та євроінтеграційних процесів, що задають напрям реформ. Повномасштабна агресія РФ з лютого 2022 р. створила безпрецедентні загрози для української енергосистеми та ринку. Цілеспрямовані російські удари по енергетичній інфраструктурі призвели до масштабних руйнувань: за даними Світового банку, станом на кінець 2024 р. прямі збитки енергосектору сягнули \$20,5 млрд, а сумарна доступна генеруюча потужність впала до лише приблизно третини довоєнного рівня [8]. Протягом двох перших воєнних зим Росія випустила по українській енергетиці близько 2000 ракет і дронів, намагаючись спричинити системні блекаути. Найкритичніша ситуація склалася в зиму 2022/23, коли після масованих обстрілів у листопаді 2022 р. відбулася перша в історії України повна системна аварія – короткочасне знеструмлення всієї країни, що стало екстремальним випробуванням для Об'єднаної енергосистеми. У пікові години дефіцит потужності взимку 2022/23 досягав 2–3 ГВт [8], і для його покриття застосовувалися вимушені заходи: імпорт електроенергії з ЄС (технічно обмежений пропускнуою спроможністю мереж) та графіки аварійних відключень навантаження (віялові відключення). Лише завдяки поєднанню факторів – надзвичайним зусиллям з оперативного ремонту мереж, посиленню ППО, відносно м'якій погоді та залученню резервних і розподілених джерел (газотурбінних електростанцій, генераторів, ВДЕ) – вдалося пройти зиму 2024/25 без масштабних блекаутів.

В умовах воєнної загрози уряд та регулятор вимушено вдалися до тимчасового ручного управління ринком задля забезпечення його стабільності. З

початком вторгнення було запроваджено надзвичайні заходи: мораторій на відключення населення за борги, фіксацію тарифів для побутових споживачів на довоєнному рівні, прямий розподіл дефіцитних обсягів електроенергії між областями. НКРЕКП зберігала жорсткі прайс-кепи на оптовому ринку, щоб стримати зростання цін для промисловості, а обсяг імпорту та експорту електроенергії регулювався адміністративно. Такі кроки дозволили певний час утримувати ситуацію під контролем – попри фінансові дисбаланси, вдалося уникнути повного колапсу розрахунків та лавинного банкрутства енергокомпаній на тлі падіння платіжної дисципліни і руйнування активів [9]. Водночас подібні інтервенції ще більше відтермінували вирішення назрілих проблем ринку: за збереження причин фінансового дисбалансу (неринкових тарифів) ризики для цілісності енергосистеми зростають. Із середини 2023 р. розпочалася поступова нормалізація ринкових відносин: регулятор підвищив граничні ціни на електроенергію на РДН/ВДР та балансуєчному ринку до економічно обґрунтованіших рівнів, обґрунтовуючи це необхідністю поступової лібералізації навіть в умовах війни. У липні 2025 р. НКРЕКП ухвалила рішення про нові підвищені прайс-кепи, що вдвічі перевищують попередні на вечірні години (до 15000 грн/МВт·год на РДН) [13]. Хоча деякі учасники критикували цей крок через брак прозорого обґрунтування та відсутність паралельного запуску строкового ринку, Міністерство енергетики підтримало пом'якшення адміністративних обмежень як назріле рішення. Одночасно уряд почав поступово переглядати й тарифи для населення: з червня 2023 р. удвічі підвищено фіксовану ціну на електроенергію для побутових споживачів, аби скоротити дефіцит коштів у секторі. Таким чином, війна висвітлила дилему між ринковими принципами та необхідністю державного втручання задля виживання енергосистеми. У надзвичайний період акцент був зроблений на ручному управлінні і пріоритеті енергетичної безпеки, але поступово відбувається повернення до логіки ринку – зняття обмежень, відновлення конкурентних механізмів.

Другим потужним фактором впливу є процес європейської інтеграції енергетичних ринків України. Попри війну, Україна продовжує виконувати зобов'язання в рамках Договору про Енергетичне Співтовариство і прагне якомога тісніше інтегруватися до внутрішнього енергоринку ЄС [15, 16]. Знаковою подією стала синхронізація об'єднаної електромережі України з європейською ENTSO-E, яку здійснили у рекордні строки – вже 16 березня 2022 р. (екстрений режим синхронізації замість планового сценарію 2023 р.) [8]. Такі дії дозволили з'єднати енергосистеми від України до Португалії у єдиний контур частоти та відкрити можливості для розширеної торгівлі електроенергією між Україною та ЄС. Нині пропускна здатність міждержавних ліній дозволяє імпортувати в Україну до ~2 ГВт потужності з ЄС та експортувати до ~0,9 ГВт в зворотному напрямку за умовою балансу в енергосистемі [8]. Хоча під час війни пріоритет – забезпечення внутрішнього попиту, у відносно спокійні періоди Україна відновлювала експорт електроенергії до Європи, заробляючи критично важливу валютну виручку для сектору.

На законодавчому рівні зроблено важливі кроки до повного об'єднання ринків. 22 липня 2025 р. Верховна Рада ухвалила у першому читанні євроінтеграційний законопроект № 12087-д «Про імплементацію норм європейського права з інтеграції енергетичних ринків, підвищення безпеки постачання та конкурентоспроможності у сфері енергетики» [17]. Зазначений акт є фундаментальною ланкою євроінтеграційного процесу в енергетиці – покликаний забезпечити прозорий, конкурентний і надійний ринок, гармонізований з європейськими нормами. Як зазначила Міністр енергетики України, ухвалення закону виконує міжнародні зобов'язання України, сприятиме розвитку ринку та підвищить надійність та якість електропостачання, забезпечить захист українських споживачів [18]. Законопроект розроблено на основі дев'яти ключових актів енергетичного законодавства ЄС і має створити необхідне підґрунтя для повної інтеграції ринку електроенергії України до єдиного європейського – на засадах взаємності, тобто з рівними правами та

можливостями для українських і європейських учасників. Передбачається, що його впровадження дозволить здійснити market coupling – об'єднання українського й європейського сегментів РДН – вже на початку 2027 р.

Фактично, ціллю України є досягнення повної інтеграції до енергетичного ринку ЄС навіть раніше набуття формального членства. За словами віцепрем'єр-міністра з євроінтеграції, «у 2027 році ми будемо повністю інтегровані в енергоринок ЄС, навіть якщо формально ще не будемо членом Союзу» [18]. Для цього здійснюється адаптація національного законодавства до acquis ЄС у сфері енергетики, зокрема впровадження Третього енергопакету (а надалі і Четвертого), виконання вимог щодо анбандлінгу, сертифікації оператора системи передачі за європейськими правилами, імплементація регламентів і кодексів ЄС (CACM, FCA, EB тощо) для участі в спільному ринку електроенергії. Окрім електроенергетики, інтеграційні процеси відбуваються й у газовому секторі: Україна приєдналася до європейської платформи спільних закупівель газу, розглядається питання про доступ до стратегічних резервів газу в ЄС, триває гармонізація стандартів роботи ринку згідно з нормами ЄС (регламент про безпеку постачання, про забезпечення прозорості тощо).

Важливим чинником розвитку ринку енергоресурсів є трансформація структури енергобалансу та екологічні вимоги. Україна узяла курс на «зелену» трансформацію енергетики: триває поступове збільшення частки відновлюваних джерел (після кризових явищ 2020–2021 рр. у ВДЕ-секторі модель підтримки переходить від «зеленого» тарифу до аукціонів і ринкової інтеграції ВДЕ), впроваджується інфраструктура для торгівлі гарантіями походження. Європейський «зелений курс» (European Green Deal) диктує нові правила гри: з 2025 р. заплановано запуск механізму CBAM (вуглецевого митного коригування) на імпорт електроенергії та інших товарів до ЄС, що стимулює Україну скорочувати викиди в енергетиці. Одночасно в країні формуються передумови для запровадження системи торгівлі викидами (ETS), за підтримки

європейських партнерів [19]. Такі зміни додадуть нового сегменту енергоринку – ринку карбонових квот, інтегрованого з європейським.

У контексті війни на перший план вийшли питання енергетичної стійкості та децентралізації. Бізнес і громади масово інвестують у резервні джерела енергії – генератори, батареїні системи накопичення, малі сонячні станції – задля підвищення автономності та формування моделі розподіленої генерації й активного споживання, у межах якої споживач виступає водночас покупцем і виробником частини електроенергії. У парламенті вже прийнято законодавство, що спрощує приєднання домашніх СЕС/ВЕС і продаж надлишків у мережу. Хоча поки обсяги такої генерації невеликі, тренд очевидний і підтримується державою як елемент енергобезпеки.

Отже, перспективи розвитку українського ринку енергоресурсів визначаються поєднанням внутрішніх реформ і зовнішньої підтримки. ЄС та міжнародні інституції (Секретаріат Енергоспівтовариства, USAID, Світовий банк тощо) надають значну експертну і фінансову допомогу для відновлення та модернізації енергосектору. Зокрема, завдяки екстреній допомозі партнерів у 2022–2023 рр. було швидко поставлено сотні трансформаторів, генераторів, обладнання для ремонту – це дозволило відновити 4–5 ГВт генеруючих потужностей (переважно теплових електростанцій) і посилити стабільність енергосистеми [8]. Уряд окреслив плани післявоєнної відбудови енергетики на засадах децентралізації, чистої енергії та інтеграції з ЄС. Реалізація цих планів потребуватиме залучення приватних інвесторів, для чого критично важливо створити привабливе ринкове середовище – з рівними правилами гри, захистом прав інвесторів, мінімумом корупційних ризиків. Відтак продовження курсу на лібералізацію та євроінтеграцію ринку енергоресурсів виступає умовою виконання міжнародних зобов'язань і водночас слугує запорукою енергетичної безпеки України в довгостроковій перспективі [20].

Висновки. Ринок енергоресурсів України перебуває в стадії глибокої трансформації, що зумовлена як внутрішньою еволюцією економіки, так і

зовнішніми викликами та інтеграційними прагненнями. Проведений аналіз показав, що за останні роки в Україні сформовано основи конкурентного енергоринку з інституційною архітектурою, наближеною до європейської. Запроваджено ринкові механізми торгівлі електроенергією і газом, ліквідовано історичні монополії та створено правові умови для діяльності нових учасників – незалежних постачальників і трейдерів. Водночас ринок ще не досяг повної зрілості: зберігаються рудименти адміністративного втручання (цінові обмеження, перехресне субсидіювання), висока концентрація власності та проблеми фінансової збалансованості. Вважаємо, що подальший розвиток ринку має ґрунтуватися на неухильному продовженні реформ та системному підході до їх впровадження. Першочерговими завданнями є усунення викривлень у ціновому середовищі (поступове скасування неоправданих прайс-кепів, перехід до ринкових тарифів з адресною допомогою вразливим споживачам), розвиток довгострокових сегментів ринку (впровадження сучасних біржових інструментів для строкової торгівлі, контрахтування на роки вперед), а також посилення антимонопольного контролю для запобігання зловживанням з боку домінантів.

Невід’ємною складовою стратегії розвитку є поглиблення інтеграції з європейським енергетичним простором. Повноцінне входження України до внутрішнього ринку ЄС сприятиме підвищенню конкуренції, залученню інвестицій та технологій, зміцненню енергетичної безпеки за рахунок доступу до ресурсів і резервів об’єднаної Європи. Важливо, що інтеграційні кроки мають двосторонній характер: Україна повинна синхронізуватися з правилами ЄС, але й ЄС зі свого боку зацікавлений в міцній та стійкій українській енергосистемі як частині загальноєвропейської. Тому ключовим пріоритетом є виконання взятих зобов’язань – від корпоратизації та прозорого управління державними енергокомпаніями до впровадження регламентів щодо ринкової прозорості та екологічної звітності.

Досвід воєнного періоду висвітлив критичну важливість забезпечення резервів міцності в енергосистемі. Аналіз підтверджує, що енергетична безпека

не суперечить ринковим принципам, більше того – є їхнім необхідним доповненням. Ринковий механізм сам по собі не гарантує стійкості в умовах військових атак чи екстремальних ситуацій, тому держава повинна зберігати інструменти кризового реагування та стратегічного планування, розвивати системи аварійного резервування, підтримувати стратегічні запаси палива й стимулювати децентралізацію генерації. Проте у звичайних умовах саме конкуренція і приватна ініціатива здатні найкраще забезпечити ефективність та інновації. Таким чином, оптимальною моделлю для України є збалансоване поєднання відкритого ринку і виваженого державного регулювання в критичних точках (моніторинг, безпека постачання, соціальний захист).

У висновку доцільно наголосити, що механізми функціонування та розвитку енергоринку являють собою динамічну систему правил, яка повинна адаптуватися до нових реалій. Сьогоднішні трансформації, хоч і проходять через кризові випробування, закладають основу майбутньої енергетичної незалежності та добробуту України. Прозорий, конкурентний і сталий ринок енергоресурсів стане запорукою економічного зростання та інтеграції України у світовий простір, а його успішне становлення зміцнить позицію держави як повноправного учасника європейської енергоспільноти. Досягнення окресленої мети потребує продовження системних реформ, підтримки активної ролі добросовісних ринкових гравців, зокрема трейдерів, а також безкомпромісного впровадження найкращих практик управління енергетичною галуззю. Обраний напрям розвитку є складним, проте безальтернативним, адже саме системність, відкритість і партнерство з Європейським Союзом забезпечать повноцінне функціонування та розвиток вітчизняного ринку енергоресурсів в інтересах суспільства й національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Омельченко В. Як енергетика стане драйвером розвитку української економіки. Центр Разумкова. 2019. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/yak-energetyka-stane-draiverom-rozvytku-ukrainskoi-ekonomiky>.
2. The Law of Ukraine on the Electricity Market enters into force. DLF attorneys-at-law. 2017. URL: <https://dlf.ua/en/the-law-of-ukraine-on-the-electricity-market-enters-into-force/>.
3. Когут-Ференс О. І. Глобальні аспекти регулювання функціонування світового енергетичного ринку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2022. Вип. 43. С. 66–69. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/43_2022ua/13.pdf.
4. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13 квіт. 2017 р. № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19>.
5. Ukrainian Electricity Market. Low Carbon Ukraine. URL: <https://www.lowcarbonukraine.com/en/ukrainian-electricity-market/>.
6. Про ринок природного газу : Закон України від 9 квіт. 2015 р. № 329-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19>.
7. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13 квіт. 2017 р. № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19>.
8. Zaniewicz M., Moiseienko D. Ukraine's energy sector is a key battleground in the war with Russia. Brookings. 2025. URL: <https://www.brookings.edu/articles/ukraines-energy-sector-is-a-key-battleground-in-the-war-with-russia/>.
9. Prokip A. How Energy Misregulation Threatens Ukraine's Electricity Sector. Wilson Center. 2023. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/how-energy-misregulation-threatens-ukraines-electricity-sector>.
10. Недопущення зловживань на оптовому енергетичному ринку та забезпечення його прозорості. НКРЕКП. 2024. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/about>

<https://www.nerc.gov.ua/dobrochesnist-ta-prozorist-remit/pitannya-yaki-chasto-stavlyatsya-frequently-asked-questions/nedopushchennya-zlovzhivan-na-optovomu-energetichnomu-rinku-ta-zabezpechennya-jogo-prozorosti>.

11. Мотайло М. С., Мороз О. М., Мірошник О. О., Павлов А. О. Оптимізація режимів роботи установок зберігання енергії на основі аналізу цін на ринку електроенергії України. Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Енергетика: надійність та енергоефективність. 2025. № 2 (11). С. 55–63. URL: <http://erec.khpi.edu.ua/article/download/345310/334555>.

12. Osińska M., Kyzym M., Khaustova V., Ilyash O., Salashenko T. Does the Ukrainian electricity market correspond to the European model? Utilities Policy. 2022. Vol. 79. Art. 101436. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jup.2022.101436>.

13. Price restrictions on the electricity market in Ukraine: details. Ukrainian Energy. 2025. URL: <https://ua-energy.org/en/posts/28-07-2025-ce0d5438-980c-477b-be1e-e3f5e4c3ba92>.

14. Інвестиції, зелена енергетика та регулювання газового ринку: підсумки V Конференції з енергетичного права. Асоціація правників України. 2025. URL: <https://uba.ua/ukr/news/nvestici-zelena-energetika-ta-reguljuvannja-gazovogo-rinku-pdsumki-v-konferenci-z-energetichnogo-prava>.

15. Сингаєвська Д. М., Дем'янчук О. Енергетична сек'юритизація ЄС: місце України в Європейській енергетичній системі. Політичні дослідження. 2024. № 1 (7). С. 159–171. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/5ee4c407-93c7-445a-bde7-830b1ec7302a/download>.

16. Беляневич О. А. Про застосування окремих положень Договору про заснування Енергетичного Співтовариства. Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса. 2023. С. 71–82. URL: <https://jpchdnu.donnu.edu.ua/article/view/13273/13179>.

17. Про внесення змін до деяких законів України щодо імплементації норм європейського права з інтеграції енергетичних ринків, підвищення безпеки

постачання та конкурентоспроможності у сфері енергетики : проєкт Закону № 12087-д. 2025. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56682>.

18. Рада підтримала законопроєкт про інтеграцію українського ринку електроенергії до європейського. Укрінформ. 2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/4017692-rada-pidtrimala-zakonoproekt-pro-integraciju-ukrainskogo-rinku-elektroenergii-do-evropejskogo.html>.

19. Задорожний Ю. А., Задорожний Б. Ю. Гармонізація законодавства України з «Зеленою угодою» ЄС (European Green Deal): правові виклики та напрями вдосконалення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. № 3 (92). С. 157–163. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/download/350538/337653>.

20. Ukraine aims for full integration into European energy market in 2027. Xinhua. 2026. URL: <https://english.news.cn/20260124/fa801359ca5d49c2ad9fe1f393f0040d/c.html>.

21. Ксендзук В. В., Покотило М. Ю. Енергетична безпека України та світу: оцінка наслідків впливу російсько-української війни та прогнози трансформації ринку. Економіка, управління та адміністрування. 2025. № 2 (112). С. 46–53. URL: <https://ema.ztu.edu.ua/article/download/335558/329800>.

22. Донець Д. М., Прийма Л. П. Диверсифікований вплив світового ринку нафтопродуктів на національну енергоресурсну політику та економіку України. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2024. № 2 (64). С. 9–16. URL: <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/315486/306243>.

23. Брич Б. Концепція розбудови підприємств енергосервісного ринку. Вісник Економіки. 2020. № 3. С. 211–224. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/download/1163/1268>.

24. Дзьоба О., Гараздук В. Диверсифікація газозабезпечення України в умовах сталого розвитку. Сталий розвиток складних соціально-економічних систем в умовах глобалізації. С. 32–40.

25. Лісовий А. В., Андрух О. В. Енергетична безпека України: виклики війни та перспективи відновлення економічного потенціалу. Український економічний часопис. 2025. № 8. С. 40–43. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/download/541/522>.

26. Шведкий В. А. Тенденції розвитку підприємств-постачальників енергоресурсів в умовах лібералізації енергоринку. Управління економікою: теорія та практика. 2021. С. 307–314. URL: <https://www.chumachenko-readings.org/download/2021/18-Shvedkyi.pdf>.

27. Кубатко О. В., Калініченко Л. Л., Треус А. А., Лінь Д., Міщенко Я. Ю. Альтернативна енергетика як напрямок енергетичної стійкості країни. Підприємництво та інновації. 2024. № 32. С. 64–70. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/download/670/652>.